

UO‘T: 632.79:634.

<https://doi.org/10.63241/2025ms2103akhv>

MEVALI BOG‘LAR AGROBIOTSENOZIDA UCHRAYDIGAN ARRAKASHLARNING TUR TARKIBI VA UCHRASH DARAJASI

Nurjobov Abbas Utkirovich

Akademik M.Mirzayev nomidagi bog‘dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti kichik ilmiy xodimi
ORCID: 0009-0002-0479-0727

Annotatsiya. Maqolada mevali (olma, nok, gilos va olxo‘ri) bog‘lar agrobiotsenozida uchraydigan arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darajasi to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirilgan..

Kalit so‘zlar: mevali bog‘lar, olma, nok, gilos va olxo‘ri, zararkunandalar; arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darajasi.

Аннотация. В статье представлены сведения о видовом составе и степени встречаемости пилильщиков, встречающихся в агробиоценозе плодовых садов (яблони, груши, вишни и сливы).

Ключевые слова: фруктовые сады, яблоня, груша, вишня и слива, вредители, видовой состав и степень встречаемости пилильщиков.

Abstract. The article presents data on the species composition and occurrence level of sawflies (Hymenoptera: Tenthredinidae) recorded in the agrobiocenosis of fruit orchards (apple, pear, cherry, and plum).

Keywords: fruit orchards, apple, pear, cherry, plum, pests, species composition, occurrence level of sawflies.

Kirish. So‘nggi yillarda dunyoda oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabning yildan-yilga ortib borishi, insoniyatning barqaror ravishda o‘tib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirish hajmini yanada kengaytirishni taqozo etmoqda. Shu bilan birga, aholining sog‘lom va sifatli mahsulotlarga bo‘lgan talabi, global oziq-ovqat xavfsizligi masalalarining dolzarb bo‘lib borishi, qishloq xo‘jaligi

tizimida yuqori hosildor navlardan foydalanish, zamonaviy agroteknologiyalarni joriy etish hamda hosildorlik va sifatni oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan yondashuvlarni talab qiladi.

Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni ko‘paytirish jarayonida nafaqat miqdoriy ko‘rsatkichlar, balki mahsulotning ekologik sof bo‘lishi, xalqaro standartlarga mos kelishi, pestisid qoldiqlari me‘yoriy chegaradan oshmasligi kabi omillar ham

1-jadval

Mevali bog‘lar agrobiotsenozida uchraydigan arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darachasi
(Toshkent va Jizzax viloyatlari, 2022-2024-yy.)

№	Zararkunandalarning nomi	Ekin turi			
		Olma	Nok	Gilos	Olxo‘ri
1.	Olma meva arrakashi- <i>Hoplocampa testudinea</i> Klug.	+++	-	-	-
2.	Olma barg arrakashi- <i>Pristiphora moesta</i> Zadd.	++	-	-	-
3.	Nok meva arrakashi- <i>Hoplocampa brevis</i> Klug.	-	+++	-	-
4.	Nok kalta arrakashi- <i>Nematus abbreviatus</i> Hartig.	+	++	-	-
5.	Nok to‘quvchi arrakashi- <i>Neurotoma flaviventris</i> Retz.	+	+++	+	+
6.	Sariq danak mevali arrakashi- <i>Hoplocampa flava</i> L.	-	-	+	++
7.	Qora olxo‘ri arrakashi- <i>Hoplocampa minuta</i> Christ.	-	-	+	+++
8.	Danak mevali to‘quvchi arrakashi- <i>Neurotoma nemoralis</i> L.	-	-	++	+
9.	Olcha shilliq arrakashi- <i>Caliroa cerasi</i> L.	-	++	+++	-
10.	Och oyoqli olcha arrakashi- <i>Cladius pallipes</i> Lep.	+	+	++	++

Izoh: - uchramadi, + kam sonda uchradi; ++ o‘rtacha miqdorda uchradi; +++ ko‘p sonda uchradi.

muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirishda integratsiyalashgan zararkunandalarga qarshi kurash tizimini (IPM) amaliyotga keng joriy etish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib hisoblanadi.

Shu sababli, Toshkent va Jizzax viloyatlari sharoitida yetishtirilayotgan mevali (olma, nok, gilos va olxo‘ri) bog‘larida uchraydigan arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darajasini aniqlash maqsadida marshrutli kuzatuv ishlari olib borildi.

Materiallar va usullar. 2022-2024-yillarda Toshkent va Jizzax viloyatlari sharoitida yetishtirilayotgan mevali (olma, nok, gilos va olxo‘ri) bog‘larida uchraydigan arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darajasini aniqlash maqsadida ilmiy izlanishlar olib borildi. Tadqiqotlar davomida zararkunandalarni tur tarkibi va uchrash darajasini aniqlashda K.K.Fasulati hamda G.Ya.Bey-Bienko usullari asosida olib borildi.

Natijalar va munozara. Olib borilgan ilmiy izlanishlar natijalariga ko‘ra, olma bog‘larida nok kalta arrakashi, nok to‘quvchi arrakashi, och oyoqli olcha arrakashi kam miqdorda, olma barg arrakashi o‘rtacha miqdorda uchragan bo‘lsa, olma meva arrakashi dominant tur sifatida uchrashi kuzatildi (1-jadval).

Nok bog‘larida esa och oyoqli olcha arrakashi kam miqdorda, nok kalta arrakashi va olcha shilliq arrakashi o‘rtacha hamda nok meva arrakashi, nok to‘quvchi arrakashi ko‘p miqdorda uchragan nok bog‘lariga sezilarli darajada zarar keltirishi aniqlandi.

Gilos bog‘larida nok to‘quvchi arrakashi, sariq danak mevali arrakashi hamda qora olxo‘ri arrakashi kam miqdorda uchragan bo‘lsa, danak mevali to‘quvchi arrakashi, och oyoqli olcha arrakashi o‘rtacha miqdorda uchradi. Dominant tur sifatida olcha shilliq arrakashi uchrashi kuzatildi.

Shuningdek, olxo‘ri bog‘larida nok to‘quvchi arrakashi, danak mevali to‘quvchi arrakashi kam miqdorda, sariq danak mevali arrakashi va och oyoqli olcha arrakashi o‘rtacha, qora olxo‘ri arrakashi ko‘p miqdorda uchrashi kuzatuvlar davomida aniqlandi.

Xulosa. Mevali (olma, nok, gilos va olxo‘ri) bog‘lar agrobiotsenozida uchraydigan arrakashlarning tur tarkibi va uchrash darajalari o‘rganildi hamda ularga qarshi kurashda turli kimyoviy sinflarga (*abamectin*, *acetamiprid*, *cypermethrin*, *imidacloprid*, *lambda-cyhalothrin*, *thiametoxam*, *emamectin benzoate*) mansub bo‘lgan preparatlarni turli sarf-me‘yorlarda qo‘llash tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Бей – Биенко Г.И. Определитель насекомых европейской части СССР в том «I», низший, древнекрылые, с неполным превращением. М.Л.: Наука, 1964.- С. 205 – 846.
2. Бей – Биенко Г.И. Определитель насекомых европейской части СССР в вторая часть «V» том, двукрылые, блохи. М.Л.: Наука, 1970.- С. 678 – 798.
3. Фасулати К. К. Полевое изучение наземных беспозвоночных. - М.: Высшая школа, 1971. - С. 40- 424.
4. Çalmaşur O. Kayısı ve vişnede zararlı olan Caliroa cerasi L. (Hymenoptera: Tenthredinidae)’nin biyolojisi, zarar şekli ve mücadelesi olanakları. Tarım Bilimleri Dergisi. -2007. №13(2), pages. 112-118.
5. Davis D.R., Smith D R., & Gates M.W. The sawflies (Hymenoptera: Tenthredinidae) of the world: diversity and biology. Smithsonian Contributions to Zoology. -2010. №630, pages. 1-145.